

Het Laarder Waschmeer

Freek Stegehuis

Het Laarder Waschmeer voor de schoning

Het Laarder Waschmeer

Topografische ligging

Het Laarder Waschmeer is gelegen ten zuiden van Laren en ten oosten van Hilversum. Het meest zuidwestelijke gedeelte behoort tot de gemeente Hilversum. Het ligt onder de Zuiderheide, dat eveneens Larens grondgebied is. De Zuiderheide is een stuw uit de ijstijd, waarvan het hoogste punt ligt bij St. Jans kerkhof. Het Waschmeer is rondom omgeven geweest door stuifzanden. In het noorden zijn de stuifzanden recentelijk ontbost, waardoor de historische situatie in zijn oorspronkelijke staat is teruggebracht. Deze bebossing is ontstaan na de jaren 1950. Dus na 60 jaar heeft het GNR de oorspronkelijke staat van die tijd teruggebracht. Dat wil zeggen dat de bebossing wel zijn sporen heeft achtergelaten, want de begroeiing heeft in deze jaren een **podzollering** teweeggebracht, die niet valt uit te wissen. Misschien dat

de lange jaren van instandhouding van deze stuifduinen het zuivere zand zodanig uitstuift, dat zij hun oorspronkelijke staat weer terug krijgen.

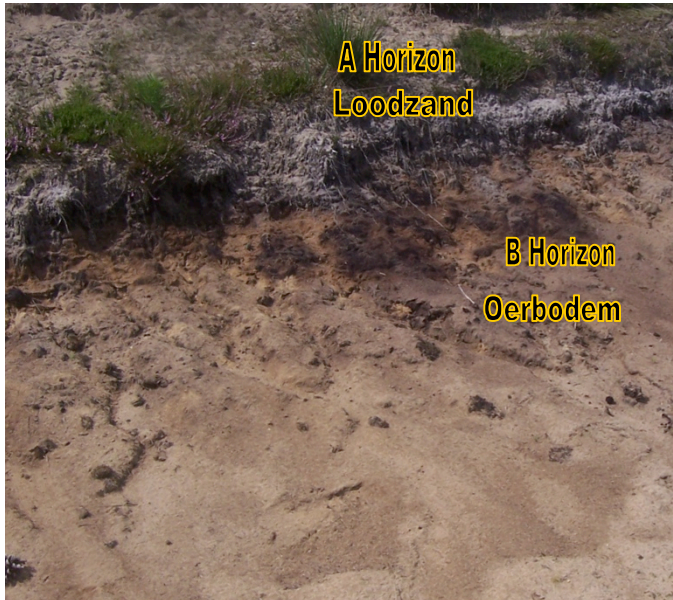
Aan de noordoostelijke kant liggen het Bluck en de Witte bergen (ook goed zichtbaar) en

aan de oostelijke kant het Laer. Op deze grens is nog steeds een middeleeuws Hanzepad, de Oude Postweg, dat liep van Utrecht naar Amsterdam. Vanaf het St. Jans kerkhof is het opgeslokt door de rijksweg A1.

Het Laer is nog steeds herkenbaar ondanks zijn begroeiing, als een voormalig stuifzandgebied. Dat geldt ook voor de er naast gelegen Heidebloem. Ten zuiden ligt Anna's Hoeve. In het westen lagen de historisch gekende Liebergen. In het zuidwesten lag een vlakker gebied, waar de gemeente Hilversum de bevoeiingsvelden ontwikkelde.

Geografie en Naamgeving.

Het Laarder Waschmeer was dus historisch omringd door stuifzanden met een breed veld van heidevelden. De bebouwing van de gemeente Hilversum is zover en zal straks nog verder opdringen, zodat het alleen nog gescheiden wordt door de sportvelden. Het Waschmeer ligt

naast de stuifduinen rondom in stuivingen uit de ijstijd. Het ligt daardoor in het diepste punt. Bij neerslag stroomt het water van de hellingen naar beneden en vormen zich vennen. Bij een 60 jarige begroeiing hebben we al geconstateerd dat er podzollering ontstaat. Dat is een A horizon, maar in de loop der tijden heeft zich daaruit een B horizon ontwikkeld, die bijna ondoordringbaar is voor water. Er ontstaat zodoende een bovenstroom over het zandoppervlak en een onderstroom over de oer-

bodem. Dat houdt in dat bij neerslag het wateroppervlak stijgt en bij droogte de verdamping zorgt voor een daling van het wateroppervlak. De stijging noemen we, vooral in het verleden, het **wassen** van het water. Daarmee is dan feitelijk de naamgeving van het Waschmeer al vastgesteld.

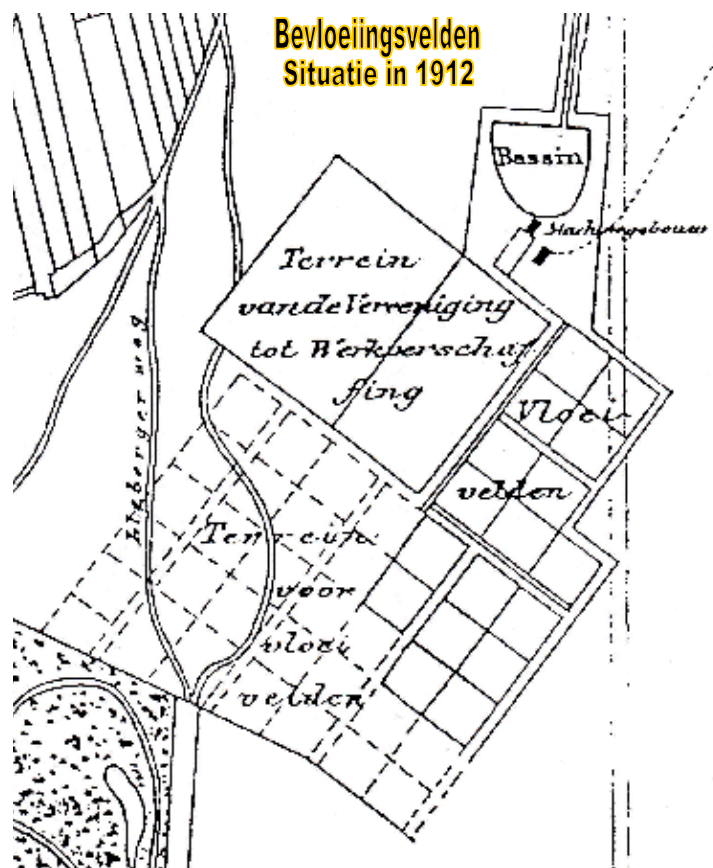
Er is nog een andere verklaring voor de naamgeving van dit ven. De schapen zouden er **gewassen** worden. Om de onlogica van deze naamgeving te verklaren moeten we toch de geschiedenis in duiken. Het Gooi was een arm agrarisch gebied met landarbeiders en schapenhoeders. Zij leefden in plaggenhutten. Het is moeilijk voor te stellen hoe dat er allemaal uitzag. Maar een ding is wel zeker, de moderne isolering en beglazing ontbrak. Het waren tochtige onderkomens zonder douchecel. Ook de watervoorziening was beperkt tot omliggende plassen en eventueel een ven. Wassen was dus een moeilijke maar ook een riskante onderneming en werd niet toegepast vanwege kouvassing en de daaraan gepaarde besmettelijke ziekten. Waterpompen wijzen al op een meer geïndustrialiserend tijdperk. De mensen moeten in die tijd ontzettend gestonken hebben. Beter gesitueerden probeerden deze stank tegen te gaan door het gebruik van eau de cologne. Het is ondenkbaar, dat zij in die tijd tot hun middel in het gevreesde water zouden staan, om hun schapen te wassen.

Enige veehouders heb ik daarover aangesproken en zij vertelden mij de onmogelijkheid van deze theorie. Schapen zijn zeer bang voor water en het kost veel moeite ze er in te drijven. De vacht is zeer vet, waardoor de oplossing ervan in het zure water nihil is. Zou dit wel lukken dan zou de ontvette wol moeilijk tot niet te spinnen zijn. De feces aan de poepzijde is droog en makkelijk te verwijderen of af te knippen. Deze beharing is ook van mindere kwaliteit, dus niet belangrijk. Nemen we daarbij in ogenschouw dat het ven aanvankelijk belangrijk was voor de drinkwatervoorziening, dan is er geen enkele reden, deze veronderstelling te handhaven.

Geschiedenis van het Gebied

Door de lage ligging van het Laarder Waschmeer stroomde neerslag van welke kant dan ook naar het gebied. Met de toename van bewoning in vroegere eeuwen was de sanitaire voorziening minimaal. Huisvuil etcetera ging op **de mestvaalt** achter het huis of werd achteloos weggeworpen en ging met de stroom richting Waschmeer. De konsekwenties van deze handelswijze zullen destijds wel meegevallen zijn. Met de toename van de bevolking werd de situatie aangepast en werden er als open riool, greppels gegraven. Eén van deze riolen

liep van de Groest (groeze = nat, drassig) door de Spuisteeg (let op die naam) over wat tegenwoordig de Prins Bernhardstraat heet. Vandaar onder de spoorlijn door naar de prof. Kochstraat en Minckelersstraat. Hoewel er toen al ondergrondse riolering lag heb ik dit laatste gedeelte nog gekend. Dit alles liep naar de Liebergen (lie of lee = afwatering). De bevolkingsdichtheid nam toe en ook de industriële activiteit. Dat noopte de gemeente Hilversum om een degelijke opvang te creëren voor deze afvaltoe-stroom en dat werd gevonden in de vloeivelden. Het rioolwater werd in een bassin opgevangen en verspreid over deze velden. De drab bezonk en door de

grote oppervlakte verdampte het water. De drab werd in de herfst afgegraven en werd als bemesting in dikke kluiten verspreid over de plantsoenen van Hilversum. Vorst deed de kluiten uiteenvallen en de regen zorgde voor de inspoeling. Zo heeft deze bemesting gezorgd voor een wijde verspreiding en vervuiling over Hilversums grondgebied.

Er waren haardenfabrieken, weverijen met wolkleuring, Ripolin verffabriek, essence industrie van Polak en Swartzch en veel galvaniseer bedrijven. Niet bepaald de schoonste industrie, vooral bij galvaniseren kwamen veel zware metalen vrij en zij loosden allen op deze velden. Juist deze industriele ontwikkeling veroorzaakte een grote vervuiling, maar ook een toevoer die deze velden op de lange duur niet meer konden verwerken. Voor een grotere verdampingscapaciteit werd als eerst het Langewater, een der Waschmeren, aangewend. Dit werd in de volksmond 'Strontwasmeer' genoemd. Ook deze oppervlakte had geen voldoende verdampingscapaciteit en werd de oerbodem op sommige plaatsen doorbroken, zodat er een goot-steen effect ontstond.

De doorbraak van deze oerbodem had grote konsekwenties, voor het grondwater. In de dertiger jaren, wees het rijksinstituut voor drinkwatervoorziening er op, dat in 1970 de vervuiling van drinkwater in gevaar zou komen. Er werd een zuiverinstaltie gebouwd met accumulatievijver. Het nu redelijk, maar niet afdoende gereinigde rioolwater, werd van de accumulatievijver, over de waschmeren verspreid. Na de tweede wereldoorlog nam de bevolking, maar ook de industrie verder toe. De lozing vermeerderde zich en werd het verdampingsoppervlak van de waschmeren uitgebreid tot en met de vijvers van Anna's Hoeve. De capaciteit van de RWZI was ver beneden peil en de vervuiling werd alsmaar groter. Zover, dat er geen levensmogelijkheid meer was, zelfs niet voor watervlooien. Er werd een afvoer gemaakt over de Gooiergracht en van daaruit geloosd op de randmeren. Daarna bezonk de drab en vormde in een halve eeuw een vaste laag op de waterbodems. De kwaliteit van het water nam toe en herstelde het vijverleven zich weer, en zwommen er zelfs weer karpers.

Vanaf 1970, het voorspelde tijdstip, raakte het grondwater vervuild met tri en per. Dit water werd opgepompt (interceptiewater) en verspreid over de voorheen vervuilde wateren. Er ontstond zo een hoger, dan natuurlijk waterpeil. Dit was nodig, want de bezonken sliblaag moest nat blijven, bij droogte zou die scheuren met alle gevolgen van verdere bodemvervuiling. De verdamping van tri en per was groter dan van water, zodat het vervuilingsgevaar vrijwel nihil was. Dan is in 2003 het moment aangebroken dat de zeer hete zomer de meren deed uitdrogen. De rentmeester van het GNR de Heer Henk Korten maakte de provincie attent op het gevaar van uitspoeling en werd kort daarnaar het decennia lang uitgestelde sanneringsplan aangepakt.

De Leeuwenkuil

Bij het hoogste punt van het nieuwe fietspad langs het Waschmeer wordt het begin van de

sanering aangegeven als Leeuwenkuil. Dat is onjuist, want de Leeuwenkuil ligt thans buiten de afrastering. De Leeuwenkuil ligt bij de afslag van het fietspad naar de Anton Phillipsweg aan de rechterzijde.

Tot 1950 was het fout genoemde gebied stuifzand, dat daarna door bulldozers diep is uitgeschaapt om de opvang-

capaciteit van het rioolwater te vergroten. Het opgestuwde zand is in de loop der decennia verstoven. In mijn jeugd (de dertiger jaren) speelde we er cowboytje. De kwel sijpelde op deze plaatsen naar boven en verdween enkele tientallen meters verder in het niet, omdat het daar weer de grond in zeeg. In onze verbeelding zagen we er kreekjes in. Dus is het niet vreemd dat daar, ook nu, het grondwater naar boven komt en zich een kwelwaterplas ontwikkeld

Zelfs nu, na de hiervoor verrichtte zandverplaatsingen en de daarna gepaarde saneringen en grondverzetten heeft het gebied het karakter van een voormalig stuifzandgebied.

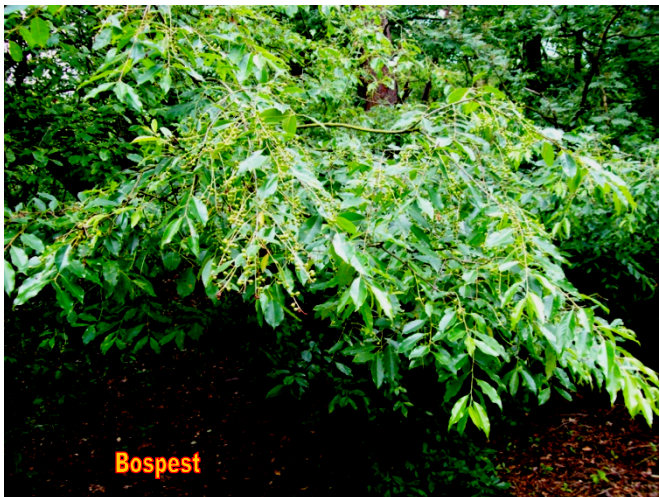
Opvallend is de berkenopslag. Dat is begrijpelijk want het grondwater ligt haast aan de oppervlakte. Maar het is ook een gevaar voor de dichtgroei van het gebied. De wind wordt belemmerd te stuiven en vooral **Ruig haarmos** houdt verdere

Berkenopslag

verstuiving tegen. Dus GNR wees op je hoede.

Ook de opslag van de *bospest*, vooral buiten het

Bospest

maar ook voor vossen. Ook het uitlopgemak van stronken, ze zijn moeilijk uit de grond te trekken en zelfs het kleinste breukstukje heeft een grote uiloopecapaciteit. Dit alles is niet verenigbaar met de Europese doelstelling, stuifzanden in stand te houden.

Het inrasteren van deze stuifzanden heeft tegen- gestelde gevolgen, die de dichtgroei bevorderen.

Door te weinig betreding komt er rust in het gebied en neemt de begroeiing toe. Dat is goed waar te nemen bij het Kamrad. Het stuifzand daar wordt veel betreden met het gevolg een open zandvlakte. Bij de afrastering even verderop is minder betreding met het gevolg begroeiing. Zo is het ook met de stuifzanden langs de voormalige afrastering. Door de betreding destijds bleven het open zandvelden. Nu zien we ze langzaam dichtgroeien(foto blz. 7). Het staat mij bij, dat mijn eerste wandelingen in het Waschmeer, de rentmeester voor de heer Henk Korten speciale excursies liet ondernemen om de toen afgerasterde stuifzanden te laten betreden door schoolkinderen.

Ruig haarmos

omrasterde gebied, neemt schrikbarend toe. Deze laatste koloniseert gebieden met gemak door de veelheid aan smake- lijke bessen, niet alleen voor vogels,

Uitgeregende vossendrol van bospestpitten